

Fodor Andrásról

(MIKOR 50 ÉVES LETT)

Nem esszét rögzítek, csak köszöntő szavakat mondok. És épp ezért, ha röviden is, de a lényegest keresem egy 50 éves évfordulón, melyből több mint 30 év munkája igen sokoldalú és gazdag termést hozott és országosan is hasznos, teremtő indulatot sugárzott. Ez utóbbi, azt hiszem költői műve mellett olyan szép és emberi vonása, amely egyéniségét kortársai közül kiemeli. Szokatlan és szép jelenséggé teszi egy szorító és egyre elidegenedőbb lelkű korban és világban.

Nem felejttem el diákkori átizzott tanárköszöntőit. Az együtténeklés fényét az ifjú arcon. A barátságkereső és -tartó öröm tisztaságát, letlélgyen az osztálytársa, vagy Fülep Lajos, vagy csak egy költő süvölvény felé sugárzó. Ide kell sorolnom országos levelezéseinek segítő szenvedélyét is. Ide szervezőkészségét az írószövetség költői szakosztályában a lírai zsengek istápolásától az elsőkötetes költők nem mindig hálás szerepű bemutatásáig. Mert bizony ez a már-már Kazinczy-szenvedélyű literátori szervezés és közösségi szenvedély mindig a saját mű építéséből tépett ki nagy időt.

De íme itt és most látjuk, hogy megérte mindez, mert az érzelmi gazdagság meg is gyorsítja, ki is szélesíti a lelket és a művet, és ezt bizonyítandó válogathatunk mi, és válogathat irodalmi kritikánk lelkiismerete is, hogy nemcsak helyére, de megillető helyére tegyem az 50 éves forduló alkalmából Fodor András eddigi életművét.

Igen, a közvetlen a felszabadulás után induló, tragikusan megritkult népi tehetségek nemzedékével indult. És ha akadályokkal küzdve is, de mégis szerencsésen líránk és lírája javára. Ugyanis, amit teremtett, az nem a már Erdélyi—Sinka—Gulyás Pál—Illyés-műben felmutatott világot és történelmi hangot színezte és bővítette ki és tovább, de egy József Attila-i kerülővel, egy mai európai töltésű, személyiségteremtő és épp e folyamat által fejlesztett gondolati lírát teremtett. És ráadásul szinte a látványostól tartózkodót... Már-már a divat ellen... Ugyanakkor mégis minden ízében épp egyszerűségében mélyet és közösségit és tág horizontút. Kiművelt, edzett, szellemi-lelki tornában kipróbált és fölépített költészetet vallhat magáénak.

Költői kíváncsiságát utazásai és műfordításai bizonyítják. És szellemiségének rajzában külön ki kell emelni az eszmei és emberi kapcsolataiban is a hűséget és a lelkiismeretességet, amelyek minden mű teremtésének és az emberfaragásnak is leglényegei.

— És vajon aki így készült és készül és ilyen körülményekkel és szívvel alkot, arról mint esszéíróról, kritikusról és szerkesztőről is megfélekedhetünk-e? — Külön értékelő dolgozatot kívánó fejezet lenne, de maradjunk csak költészeténél... Ahogy említettem, már a kezdésnél is olyan stílus- és tartalmi jegyekkel indult, amelyek megkülönböztették a Juhász—Nagy László—Simon István- és Kormos István-nemzedék hangjától. Itt mindjárt szögezzük is le — ha divatos is az ellenkezőjét vallani —, hogy végül is minden művészi alkotás leglényege az ilyen egyéni hang. Hiszen napjainkban az egyik oldalon líránk mesterséges elszűkítésének kísérlete sem más, mint groteszkül, éppen e szürkeséggel az új, a szín és az egyéniségnek nem is kiáltása, de harsogása.

És Fodor Andrásnak mindez természetesen, minden erőltettség nélkül sikerült. Egyúttal úgy is, hogy a másik vonalon meg divatossá lett szín és hang-

erősítő versenyben az ő költészete az egyszerűnek és egyszerűségnek, a mindennapinak mégse szürkített, se díszített, de világos versépítésű elmondója lett. — És lehet-e ennél nehezebb lírai és társadalmilag pedig emberibb feladat... Mert végül is egyszerű-e a mindennap és benne a hétköznap embere és lelki-világa?... A szerelem és szeretet?... A hűség, anyaság, család?... És a barátság, napjaink egymást messzetaszító kor- és körtünetében?... — Hogy néha nagyon is a magánélet hangján szólna? — Egy válogatás kis szorításával éles és tiszta sorok ragyognak tovább e témáiból is. A Parainesis új erkölcsi és Berzsenyi mába fénylő elvei ezek, de mai versfogalmazással... — És folytat-sam-e Fodor András lírájának vonásait: a fegyelmet, a pontosságot, a mindennapi és épp ezért emberi közvetlenséget. És a kép és értelem szép arányaival mélyülő világosságát? Találóa írja magáról: „Emberi arcát hordod az éber pillanatnak”... És így folytatja:

*„Nem bújhatsz el a dolgok árnya közt.
Valahol ott belül örökké ég a lámpa”...*

Nagy divat a közösségről beszélni, de tisztasággal és lelkiismeretrel ébresztőn megírva ritka az ilyen vers. És mert ő e stílusnak és embertípusnak megszólaltatója, talán épp ma ezért nem olyan divatos költő?... Ő, akinek „az élők gondja ismerős”, és aki azt is tudja, hogy „körükben meg nem fagyhatom soha”... — Vagy csak rimbe szedett moralizálás lenne ez? — Nem!... Feszés vonalú gondolati líra ez. És látásgazdag is! Csak annyira környezetünkéből és civilizációjukból vett a képanyaga is, hogy szinte belebotlunk élmény- és tárgyi világába. Egyben napjaink személyiségalkotó hatását és közérzetét fogó líra is az övé... Ugyanakkor egy igen nyílt költői én belső alakulásának őszinte rajza is. És ebben is új és különböző nemzedéktől. De e stílusában is mégis milyen magyar költői hagyományt idéző mondattal világítja meg ezt az éber lelkiállapotot:

*„Látás, egyetlen tengelye a létnek,
te vagy aki a titkok káoszát is
pályákra fordítod”.*

Tömören szép verseit olvashatjuk ennek a megkülönböztető hangnak a „Józan reggel” kötet versei óta. De miért nem szavalják akkor ezeket a verseket, és szépségeire miért nem világít rá kritikánk? Ha nem divat ezt a stílust és a gondolati versnek ezt a típusát tudatosítani, idézek akkor én néhány sort, hogy bizonyítsam, miről is beszélek. Csak sorokat, bár a „Keserves” című verset, mint klasszikus példát, az egészet közölni kellene:

*„A mondhatatlan veszteség
mellembé vágja forró szigonyát,
esett szárnyakkal hull körém
százezer elrontott világ.*

*Száraz karokkal zörög a sötétség,
szélmarta fákon nyikorog a csönd.
Ez hát a részem, hogy a pusztításkor
arcomba vágja roncsait a föld?
Ne várj csodára epedő reménység,
áltat a sors és hazudik az ég.
Azért vagyok, mert el tudom viselni
nyomorúságom csömörét.”*

A mában gyökerezik ez a líra. Korunk szorongásában és a lelkek távolodásának útvesztőiben az emberségnek és költészetnek is a célját és értelmét kereső líra. Utat, itthon és idegenben is a magyar költő köré sűrülő „százszínű világban”, „a kirekedtek kalodamagányából”. A „süket pokol és menny-

nek írt zene" szárnya viszi utazásain. Lelki kalandok és tanulságok és emberi kapcsolatok szélesítése ragadja. „A szellem bűvölő hatalma... az igazi szabadság... a lebegő szépség, a tiszta áhitat” kísért e verseiből.

A mesterségesen üresre söpört filozófiájú, vagy a nagyon is spanyol-barokkos „sokat mondó” versek divatjában Fodor András mindig a természetesen gazdag világ és emberi viszonylatok természetes hangra kényszerítésével mond sokat. Az életmegértés és „a fölriadt őszinteség” hangja az övé. És megint épp ezeknek idézésével ott tartok, hogy velük, a jelentőset alkotott nemzedékében, költészetének e jegyeivel nemcsak bizonyítsam nemzedékének horizontját, hanem hogy benne külön az ő helyét is megjelöljem, mert jelentős ez — a „fekete túskekoszorú árnyán szorongó”, emberi „hazatalálást” kutató, az „ellopott jövőt kereső” és remélő líra.

Ezek után kérdezzem, hogy közösségi-e? Íme csak két sor — világos felelete a nagy és divatos kérdésre:

„Elhordom én a köznapok igáját.

Veletek élek: testvér sokaság...

.....

Osztozkodom a gyengék örömeiben

alázat nélkül, fájdalomtalanul.”

József Attila tisztaságú, ám más stílusú és a divat előírása nélkül szabott egyéni válasz ez. Egy etikai tartásából ki nem zökkenett életstílusé. És túl mindezekén, elmondhatom, hogy századunk lírája amiben gazdag, azt ismeri. Tiszta egyszerűségét, bátran mondhatom, hogy hangszerelhetné színesebbre és hangosabbra is. Hiszen zenei érzéke már oly korán Bartókon és Sztravinszkijen nevelődött...

Jelleme és közösségi hite és tehetsége biztosíték az egyetemesre. Mindezt itt a régi iskola árnyékában mondom, mert tudom, hogy megmaradt ő tovább is a Babits-típusú, örökké lelkiizgalommal tanuló diáknak. Olyannak, aki még a hálát sem szégyenli, azt, amely barátaihoz, költőtársaihoz és tanítóihoz, egy szóval a magyar irodalomhoz fűzi. Azért szoltam épp ma ezekről is így, mert Fodor András élete és költészete e napon jelentős fordulóhoz ért. Ebből az alkalomból köszöntöm és kívánom, hogy a szülőföld adjon erőt továbbra is neki, hogy amit eddig időtálló alapokra épített, méltóképpen be is fejezhesse azt.

FODOR ANDRÁS

Akkor

*Színésznők arcán nézni
hogy öregszünk,*

nem ez a fájdalom.

Ki ügyelhetne folyton

a néma kattanásra,

amíg forog velünk

a pusztító malom.

Képeket húzni

évek rekeszéből:

mindegyiken a váltás